

A magyar katolikus egyház válsága

Ezt az írást, valamint az alább következő kettőt, a budapesti *Beszélő* c. sokszorosítva terjedő, új ellenzéki folyóirat 1. számából vettük át (Budapest 1981. október). Az írást szerzője « nyílt levélként » intézte a magyarországi « katolikus más-ként-gondolkodókhoz »; eredetileg kéziratban terjedt.

A *Beszélő* negyedévenként szándékozik megjelenni. Öt személy fémjelzi nevével: Haraszti Miklós, Kis János, Kőszeg Ferenc, Nagy Bálint és Petri György. Az első szám részletes ismertetése megtalálható a párizsi Irodalmi Újság 1982/1. számában.

« Jézus Krisztus azt ígérte, hogy egyházán nem vesznek erőt a pokol kapui, de azt nem, hogy a magyar egyház is megmarad; ez tőlünk függ » — hallottam valakitől a közelmúltban. És valóban úgy tűnik, hogy a magyar katolikus egyház díszmenetben halad az összeomlás felé. Tudom, rohamosan csökken a papok száma, egyre kevesebb fiatal jelentkezik erre a pályára, mégsem hiszem, hogy egyedül a paphiány a magyar katolikus egyház végét jelentené. A nagyobb veszélyt az jelenti, ha az egyházat sikeresen eltérítik feladatától, küldetésétől. S ha mindez díszparádéval, televíziós bájmosollyal történik, akkor alig

remélhet figyelmet, aki vészharangot kongat. Barátai csitítani akarják, mint a Jézus után így kiabáló vakot: « Dávid fia, könyörülj rajtam! »; mások meg hőzöngőnek tartják, olyannak, aki nem látja reálisan a helyzetet.

Remélem, ez utóbbi nem vagyok, sőt reménytelenül kiabáló vak sem. Egyszerűen: hívő. Hiszek Jézus Krisztusban. Hiszem, hogy mindenkori feladatainkat Benne kell értelmezni — a kornak, a körülményeknek megfelelően. De megalkuvás nélkül! Hivatásunk az egész Krisztusra szól; nem szűkíthetjük le, és másoknak sem engedhetjük meg, hogy eltorzítsák. Semmilyen józan emberi megfontolásból, még a hatékonyabb pasztorizáció kedvéért sem.

A magyar katolikus egyház válságát — méretei ellenére — oly sikeresen leplezik, hogy talán már annak is van émi jelentősége, ha kimondjuk a válság tényét. Pillanatnyilag én sem vállalkozhatom többre. Soraimat alnéven bocsátom közre. Nem azért, mintha valami szégyenteljes és bűnös dolgot tennék. Meggyőződésem, hogy amit én akarok és papírra vetek, nem ütközik az Alkotmányba. Hosszabb távon sem célom — és azt hiszem egyetlen keresztény csoportnak sem — hogy a rendszer megdöntésén fáradozzam vagy ellenséges politikai akciókat szervezzek. Hivatásom nem a politika terére szólít, hanem az Evangélium szolgálatára. Most azonban mégsem akarom felfedni kilétemet, egyszerűen azért, mert a kommunista állam a paragrafusokat mindig saját érdekei szerint értelmezi. Ha csak lehet, el kell kerülnünk, hogy « bemérjenek ». Nincs szükségünk arra, hogy kövessenek, mozgási szabadságunkban még jobban korlátozzanak, mert így megakadályozhatják tulajdonképpeni hivatásunk, a pasztorizáció gyakorlását.

Marxista katolicizmus

Marx szerint a vallás az elidegenedett élet következménye. A kapitalizmusról írja, « *A hegeli jogfilozófia kritikájához* » című műve bevezetőjében:

« Ez az állam, ez a társadalom termeli a vallást, egy visszájára fordított világtudatot, mert maga is visszájára fordított világ. »

Szívesen feledkeznek meg erről a gondolatról a létező szocializmus országaiban — hiszen belátható időn belül nem várható a vallás megszüntetése. Ugyanakkor kézenfekvő, hogy a hatalmon lévők megkísérlik a gyakorlatban igazolni tételüket: elérni, hogy a vallás valóban elidegenedett legyen és egy visszájára fordított világot képviseljen. Ez nem különösebben nehéz: csak a vezető egyházi pozíciókat kell olyan emberekkel betölteniük, akik az ő malmukra hajtják a vizet (hogy szándékosan-e vagy akaratlanul: egyremegy). Így megengedhetik maguknak, hogy — látszólag — még az egyház függetlenségét is tiszteletben tartsák. Ezután ugyanis már csak ritkán kell közvetlenül beleszólniuk az egyház ügyeibe — az egyházi vezetők az általuk lefektetett síneken mozognak.

Csodálatra méltó a világ fiainak okossága, hogy még a síneket is egyházi elemekből rakják össze. Fölismerték például, hogy visszájára fordított világot úgy is lehet teremteni, hogy a papnevelést olyanokra bízják, akik nem értik a kor szavát, a valóságtól idegen szellemben nevelik a kezük közé került papjelölteket. Igen, a vad békepapok és a magukat kompromittáltak serege lassan háttérbe szorul, hiszen rajtuk nyilvánvalóan látszottak az állami irányítás és beavatkozás nyomai. Az állami stílusváltás nyomán a következő évtizedben az egyházi vezetés egyre inkább azok kezébe fog kerülni, akik tisztességesek, becsületesek, egyházhűségüket korábban börtönnel vagy más módon bizonyították már — csupán éppen torz, hagyományos vonalat visznek, és mereven hagyománytisztelők. Maguk hinnék el legkevésbé, hogy ők ártanak a legtöbbit az egyház ügyének. Pedig elveikkel, értékrendjükkel, nevelési módszerükkel éppen a ma igényeinek nem tudnak megfelelni, és gátolják ebben azokat is, akik rájuk vannak bízva. A hallgatók nehezebben tájékozódnak így a világban, gátlások alakulnak ki bennük, sérülnek természetes kapcsolatteremtő képességeik. A pap a paszto-

rizációban nem tudja felmérni feladatait, nem érti meg igazán az embereket. Félő, hogy ez a papnevelési szisztema valóban ópiummá válik — a papok ópiumává. A torzult személyiség és szemlélet, mint valami vallási mámor és kábulat megbénítja a cselekvőképességet, a manipulált elnyomás felismerését és legyőzését. Mi más ez, ha nem elidegenedés?

Az előbb röviden leírt mechanizmus egyik legveszélyesebb területe a papi hivatás manipulációja. Szükségét érzem, hogy néhány sorban külön kitérjek erre. A szemináriumba jelentkezők többségének nem a szó szoros értelmében vett papi hivatása van, hanem inkább valamiféle « prófétai », vagy talán « prófétai-papi »: örömhírt vinni a szegényeknek, szabadulást a foglyoknak, megvilágosodást a vakoknak, hirdetni az Úr kegyelmének esztendejét (vö. Iz. 61, 2 és Lk. 4, 18-19.). Igaz, ma Magyarországon aligha van legális lehetőség ezt a hivatást a papságon kívül megélni, másrészt azonban igaz az is, hogy a karizmák jelentős részét az egyház eddigi története során lassan-lassan magának sajátította ki a klérus. Így tehát egyébként is nehéz volna megfelelő formát keresni a « prófétai-papi » hivatás számára. Az újonc seminarista papi hivatásról beszél, de « prófétai küldetést » ért rajta, az előljárók is papi hivatásról beszélnek, de ők elsősorban az egyházi intézményekkel való azonosulást, az így felfogott « egyházhűséget » értik a kifejezésen. Az újonc lassan végzős seminaristává érik, észre sem veszi, hogy az öt éven át belésulykolt papi hivatás már nem az ő hivatása. Minden — kezdve a napirendtől a kaptafára gyártott ideológiákon keresztül, a lelki és szellemi élet automatizáltságáig — ezt segíti. A növendékek nem ellenőrizhetik saját hivatásuk kialakulását, elvesznek az ideológiák és az élettől elszakadt teóriák útvesztőiben. Ezáltal idegenednek el saját hivatásuktól, tudattalanul, s nem veszik észre, hogy valójában az uralkodó réteg érdekeit képviselik. Szabaságot vélnek ott, ahol manipuláció működik. (Pontosan ilyen mechanizmusról beszél Marx az áru fétisjellegevel kapcsolatban.) A hivatás így silányul hivatalnoksággá. Azt hiszem, itt kellene keresnünk az

oly sokat emlegetett « elkeseredett kispapsereg » kialakulásának okát.

Nem ismerjük működési területünk és a társadalom igazi viszonyát. Szükséges az egyházban a belső kritika hangja, de a jelen helyzetben mélyebbre kell nyúlnunk. A problémák a fennálló társadalmi és politikai rendszerben gyökereznek. Ennek a manipulációit és elidegenedettségét kell tehát lelepleznünk, hogy igazsághoz jussunk és teljesen értelmünkre, kereszténységünkre és Jézus Krisztusra hagyatkozzunk. Óriási jelentősége volna tehát a feltáró, elemző és értékelő munkának.

Az egyház elnyomása és a « kilépés » kísérletei

Az állam totális ellenőrzést gyakorol az egyházak fölött, és közvetlenül irányítja az egyházi életet. Nincs mód többé arra, hogy legális formában védekezzünk. Egyre kevésbé fordulhat a pap püspökéhez, a kispap előljárójához, a hátrányosan megkülönböztetett hívő a plébánosához. A gyakorlatban minden létező intézmény és fórum, amely az egyház függetlenségét volna hivatott megvédeni, ellenük dolgozik. Elnyomja az egyes ember kezdeményezéseit, szertefoszlatja a közösség reményeit, széttöri a kollektivitást, s mindez a katolikus egyházat is alapjaiban veszélyezteti. Sokakat kísért a gondolat: kilépni ebből a bűvös körből!

Egyesek oly módon próbálkoznak, hogy elhitetik magukkal: az állami vezetés kész a jószándékú dialógusra, csak rájuk vár. A békepapság blöff-politikájával nem kevés jobb sorsra érdemes papot ugratnak be. Ezek az emberek nem gondolnak arra, hogy minden újabb, nagy csinadrattával világgá kürtölt megegyezés csupán nevetéses morzsákat ad vissza abból a jogból, amely eredendően megilleti Krisztus egyházát és az embert. Cserébe ezekért az engedményekért kiszolgálják a totális államhatalmat, amely ma sem mondott le arról, hogy a más-kéntgondolkodókat elhallgattassa. Vezérszavuk a « kompromisszum » és a « realizmus ». Igen ám, de a kompromisszumnak csak akkor van értelme, ha mindkét fél ko-

molyan veszi! Hadd idézzek a lengyel Adam Michnik egyik tanulmányából¹:

« A kommunista hatalom a 'megegyezés' szót kitörölte szótárából. Vele szemben ez a politika csak akkor igazolható, ha az erő pozíciójából alkalmazzák. Ellenkező esetben a megegyezés politikájából egyenes út vezet a politikai önmegsemmisítésig. »

Amit ő itt a lengyel Znak-csoportról mond, az a mi békemozgalmunkról méginkább helyálló. Így folytatja Michnik:

« Jóváhagyta (t.i. a csoport), hogy országgyűlési képviselőit a hatalom nyomására újakkal váltsák fel, s ez kompromisszumos elemet vitt a mozgalom politikájába. Az engedmények miatt a Znak-csoport parlamenti képviselői elvesztették tekintélyüket mind a hatalom, mind a társadalom szemében, mely utóbbi — tehetetlensége ellenére — becsüli a bátorságot és a kitartást. A Znak-csoport tagjai olyan útra léptek, amely a kompromisszumtól a kompromittálódásig vezetett. Kemény szavak ezek, de nehéz más kifejezéssel minősíteni. »

És mit mondjunk a mi békepapságunkról? Hiába a nagyszerűbbnél nagyszerűbb és merészebbnél merészebb cikkek özöne, ha előfordulhat — mint nemrégiben —, hogy püspök jelenti fel egy másik egyházmegye plébánosát, mert lelkigyakorlatot tartanak a plébánián; ha hittanóra után rendőrök veszik körül a diákokat, felírják adataikat, megfélemlítve őket és szüleiket; ha az Állami Egyházügyi Hivatalban kirándulásokról és lelkigyakorlatokról készült fényképek tucatjai hevernek. Vagy mi köze

---

¹ Michnik idézett tanulmányát « Az új demokratikus ellenzék Lengyelországban » címen (de az alábbiól különböző fordításban) közölte volt a Magyar Füzetek 1. száma (1978). — *A szerk.*

a krisztusi elvekhez és magatartáshoz azoknak az előljáróknak, akik csak hátulról támadnak, amikor félre akarják állítani a számukra kellemetlen embereket, mint tavasszal a Központi Szemináriumban? Mit tartsunk valószínűségnek? Az egyház szabadságáról zengő szónoklatokat, vagy a vezető beosztású BM tisztviselő szavait: « Minden ránk tartozik, értse meg, még az is, ha maga templomba megy. Itt mindent mi intézünk, és minden tőlünk függ. »

A körből való kilépés veszélyesebb útja a besúgáson keresztül vezet. Van, akit valami erkölcsi félrelépése miatt tartanak sakkban, és kényszerítenek arra, hogy az ÁEH-nak információkkal szolgáljon, mások azért vállalkoznak erre a feladatra, mert nem bírják elviselni az őrjítő feszültséget. Az egyházra a beépített papok a legveszélyesebbek — s egyben a leginkább sajnálatra méltók is. Önmagukat és hivatásukat alacsonyítják le. Nem tudnak ők semmiből kilépni, éppen ellenkezőleg: teljesen bezáródik a kör. Új « barátaik » között is idegenek maradnak, hiszen azok sem becsülik őket. A tragikus meghasonlottság és a morális züllés útja ez, nem a kitörésé.

Nem kicsi a vegetálók tábora sem. Céljukat szem előtt vesztett papok ők, akik az idegen környezetben nem ismerik ki magukat. Hivatásukat pótcselekvéssé oldják: méhészkedés, disznófarm, fröccsöntő ipar...

Nem külön réteg, mert mindenhol fellelhető mint magatartás a « lojális » hívőké. Ők is realisták: ha neveléses hajbókolásra nem vehetők is rá, kerülnek minden gesztust, ami kérdésessé tehetné megbízhatóságukat. Róluk mondta Konrád az 1977-es Velencei Biennálén:

« A huszadik század a táborokban megkapta az abszolút rossz, mintáját. Akik a táborokat létrehozták, nem örült gonosztevők, csak lojális, túlságosan is lojális állampolgárok. A totális állam emblémája nem a hóhér, hanem a példás hivatalnok, aki hűségesebb a felsőbbséghez, mint a barátjához. »

A legtöbb pap azonban — főleg a fiatalabbak — nem is keresi a kilépés ilyen torz útjait, hanem tiszta lelkesedéssel veti magát a munkába. Nyitott fülekkel járnak,

betegeket látogatnak, segítenek a rászorulókon, új pasztorizációs lehetőségeket keresnek, csoportokat gyűjtenek maguk köré. Tevékenységük igen hatékony és eredményes — csakhogy ennek is vannak buktatói. Ezek a papok cserébe azért, hogy viszonylag háborítatlanul végezhetik a dolgukat, esetleg lemondanak hivatásuk egy másik, fontos összetevőjéről: a munkák összehangolásán keresztül megvalósuló tudatos egység kialakításáról. Abban a meggyőződésben, hogy jól végzik dolgukat, eszükbe se jut, hogy megvásárolták tőlük a szolidaritást, hogy az egyházzal szembeni kötelezettséget a felsőbbség iránti elkötelezettség váltotta fel.

Barátaim! Tisztázásra váró kérdések sokasága. Sürgősen munkához kellene látni, mielőtt mi is — « mint aki nyomoréknak született, s megtanul nyomorékságával élni » — tökéletesen hozzáidomulnak a rendszer szervi hibáihoz. Az egyház mindig is a legtisztább és legnemesebb elveket hordozta. De egy hosszú és zavaros történelem terhével a vállán a magyar egyház léte megmásíthatatlan tartozékának érzi a kiszolgáltatottságot, az uralkodó osztályok érdekeivel való azonosulást. Úgy látja, helyzetén nem lehet, tehát nem is érdemes változtatni.

Új felelősség és társadalmi elkötelezettség

Ha az ember szemügyre veszi a magyar egyház jelen állapotát, az az érzése, a magyar állam élen jár az egyházüldözés új módszereinek kialakításában. A létező szocializmus országai közül Magyarország tekintélye a legnagyobb — mint mondják, itt jólét uralkodik, vallásszabadság van, nem ülnek börtönökben a máskéntgondolkodók. Én sem tartom lényegtelennek, hogy a magyar rendszer valláspolitikája szalonképesebb, mint például a csehszlováké vagy románé. De a külső szemlélő előtt éppen a lényeg marad rejtve. A párt egy talán történelmileg is új típusú nemzeti egyház kialakítására törekszik. Ráadásul igyekszik megszerezni akcióihoz a vatikáni áldást is, végrehajtásukat pedig lehetőleg egyházi emberek-

re bízta. Nemcsak azért veszélyes ez, mert hívők tömegeit tévesztheti meg, hanem mert megingathatja a Rómába vetett bizalmat is. A jövő évtized — vagy ki tudja: talán évszázad — kifinomult egyházüldöző rendszereinek prototípusa a mai magyar rendszer.

Új és komolyabb feladatokat ró ez ránk, papokra és világiakra egyaránt. A zsinat előtt az egyházat általában azonosították a hierarchiával; a hívők könnyen érezhették úgy: az egyház ügye nem az ő ügyük, s passzivitásba húzódtak. Ha azonban a zsinat megújult egyházszemléletét magunkévá tesszük, nem tolhatjuk el magunktól az egyház problémáit, hiszen a « mi egyházunkról » van szó. A zsinat elutasított mindenfajta integralizmust, lemondott az egyház világ fölött gyakorolt hatalmi törekvéseiről. Sokan ezt úgy értelmezik, hogy el kell fordulnunk a világtól, hogy nincs közünk a társadalmi kérdésekhez, a földi hatalom berendezkedéséhez — mindez nem érinti az egyház küldetését. Pedig ez nem így van! A hatalomról való lemondás nem azt jelenti, hogy a kereszténység nem akar jelen lenni és hatni a világi struktúrákban — főleg az egyes ember magatartásán keresztül —, hogy nem akar állást foglalni Isten uralma érdekében, hogy nem szegül szembe azzal, ami Isten és ember ellen való, értékromboló. « Legyen meg a Te akaratod, miképpen a mennyben, azonképpen itt a földön is », imádkozunk a Miatyánkban. Itt a földön is — ez aktív felelősségvállalást és munkát követel. Az egyháznak nem a felelősségtől, hanem csak az uralomtól kell óvakodnia. A felelős szolgálatról nem mondhatunk le.

Hűséges marad-e a magyar katolikus egyház Krisztus küldetéséhez? Ez rajtunk is áll, vagy bukik. Újra mondom Pállal: « Az adományok különfélék, de a Lélek ugyanaz ». Mindannyiunknak legjobb tudásunk szerint kell vállalni feladatainkat. Hiszem, hogy némelyeknek ez a hivatásuk: fölnyitni szemünket arra az új területre, amit társadalmi elkötelezettségnek nevezhetünk. Szükség van olyan munkákra, amelyek szépítés nélkül beszélnek helyzetünkről, és meg tudják mutatni távolabbi céljainkat is. Magatartásunk igazát a Jézus Krisztussal való őszinte és rendszeres találkozás hitelesítheti. Hiszen ő az élet és

igazság forrása. Benne mérhetjük föl hivatásunk mélységét és szélességét, Benne ismerjük föl tartalmát is. Ő a példa az elkötelezettségre. Azért jött — és bennünket is azért küld — hogy tanúságot tegyünk az Igazságról. Mi sem tehetünk mást, mint hogy kivonjuk magunkat a hazugság és aljasság bűvköréből — ezzel is leleplezve hamisságukat.

Az egyház és az emberi értékek lassú, ámde szívós rothasztása láttán — csatlakozva a értékeket védő más-kéntgondolkodókhoz — minél előbb lépnünk kell, mert nem hiszem, hogy erkölcsös dolog lenne a teljes züllés okozta « kedvező pillanatot » kivárnunk.

1980 szeptemberében